

ישראל ואגן הים האדום: אתגרים והזדמנויות

ד"ר משה טרדימן*

דצמבר 2020

מאמר זה סוקר ומנתח את התהפוכות שאגן הים האדום עבר במהלך השנתיים האחרונות הכוללות תהליכי שלום, שינויי שלטון, מאבקים על הגמוניה בין מעצמות ושחקנים אזוריים, סכסוכים מקומיים, התהוות בריתות אזוריות, גילויי מרבצי גז ואסונות טבע. המאמר בוחן כיצד התפתחויות אלו מעניקות הזדמנויות רבות ומעמידות אתגרים משמעותיים לישראל בתחום המדיני, הביטחוני, הסביבתי והכלכלי. על ישראל להכיר בחשיבות הגדלה והולכת של הים האדום עבורה, ולהפנות תשומת לב קפדנית להתרחשויות במרחב זה, על מנת לעצב ולהוציא לפועל מדיניות סדורה ויעילה.

א. מבוא

אגן ים סוף מורכב מ-12 מדינות שאוכלוסייתן מונה כ-300 מיליון נפשות. בחופו המזרחי נמצאות תימן, הממוקמת בכניסה הדרומית לים סוף ושחופיה משתרעים אל תוך מפרץ עדן והאוקיינוס ההודי, וערב הסעודית. את מפרץ עקבה/אילת, השלוחה הצפון מזרחית של ים סוף, חולקות ביניהן ערב הסעודית, ירדן, ישראל וחצי האי סיני, השייך למצרים. בחלק הצפון מערבי של ים סוף, במפרץ סואץ ולכל אורך תעלת סואץ המחברת את ים סוף עם הים התיכון, ממוקמת מצרים. דרומית למצרים, בחופו המערבי של ים סוף, נמצאות סודאן, אריתריאה וג'יבוטי. ג'יבוטי נמצאת בכניסה הדרומית של ים סוף, מול חופי תימן. באגן ים סוף נכללות גם אתיופיה, ששלטה על החוף האריתריאי של ים סוף עד שאריתריאה קיבלה עצמאות בשנת 1993, ודרום סודאן שעד לשנת 2011 הייתה חלק מסודאן. שתי מדינות נוספות הנכללות באגן ים סוף הן סומלילנד, שהכריזה על עצמאותה מסומליה בשנת 1991 אך טרם זכתה להכרה בינלאומית, וסומליה. שתי המדינות הללו נמצאות במפרץ עדן, מול חופי תימן, בכניסה לים סוף.

מבחינת ישראל, למתרחש באגן ים סוף יש חשיבות בכל הקשור לאינטרסים הביטחוניים והכלכליים של המדינה. ישראל נמצאת לחופו של ים סוף, וגם היא פועלת בזירה זו. מפרץ אילת הוא המוצא של ישראל לים סוף וממנו מפליגות ספינות סוחר ישראליות למדינות המזרח הרחוק ומזרח אפריקה. לכן, אבטחת חופש השיט בים סוף הוא אינטרס ישראלי ראשון במעלה באזור זה. ישראל גם שותפה לפרויקטים כלכליים וסביבתיים עם שכנותיה באזור, דוגמת שימור שוניות האלמוגים. חלון ההזדמנויות שנדמה כי נפתח לאחרונה עבור ישראל לפיתוח יחסים עם מדינות ערב, והסכם הנורמליזציה שנחתם בינה לבין סודאן מהווה אינטרס ישראלי נוסף באזור.

בשנתיים האחרונות הים האדום עבר תהפוכות היסטוריות דרמטיות כפי שלא עבר מזה עשורים רבים של שנים. במישור המדיני, קרן אפריקה הפכה מאזור רווי סכסוכים לאזור שבו מתחוללים תהליכי שלום, נורמליזציה ופיוס הנמשכים עד היום. במישור הביטחוני, ערב הסעודית הקימה ברית צבאית של המדינות הממוקמות לחופי הים האדום שנועדה להרתיע את איראן. במישור הסביבתי, הים האדום הפך מנתיב מים שדרכו משונעת אנרגיה למקור אנרגיה בפני עצמו.

* ד"ר משה טרדימן הוא מומחה לאסלאם באפריקה, איכות סביבה בעולם הערבי והמוסלמי, הקשרים בין מדינות המפרץ לאפריקה וזירת ים סוף. הוא משמש כחוקר אורח במכון מיתוים, כעמית מחקר במרכז עזרי לחקר איראן והמפרץ הפרסי באוניברסיטת חיפה ובפורום לחשיבה אזורית, והוא מייסד-שותף ומנהל המכון לחקר ביטחון סביבתי ואיכות חיים.

מעבר לזה, שנת 2020 תירשם כאחת מהשנים הקשות ביותר באגן הים האדום בעשורים האחרונים בשל נחילי הארבה שפשטו מינאר על מיליוני דונמים של שטחים מעובדים ברחבי קרן אפריקה, מזרח אפריקה, חצי האי ערב ומזרח משם עד לסין ובשל השיטפונות העזים שפקדו במהלך המחצית השניה של השנה את סודאן, דרום סודאן ואתיופיה שהביאו להצפת שטחים מעובדים רבים בסודאן ולפגיעה בביטחון המזון של המדינה ושל מדינות אחרות החוכרות בה קרקעות לשם גידול מזון. יחד עם זאת, נרשם השנה גם שיתוף פעולה סביבתי ראשון מסוגו באגן הים האדום לחקר שוניות האלמוגים ולהבטחת שלומן עבור הדורות הבאים הכולל בתוכו את כל המדינות הממוקמות לחופי הים האדום כולל ישראל.

מבחינת ישראל, ההתפתחויות הללו לצד החתימה על ההסכם בין ישראל לבין איחוד האמירויות ב-15 בספטמבר 2020 וההכרזה ב-23 באוקטובר 2020 על כוונה לקדם נורמליזציה בין ישראל לבין סודאן ועל סיום מצב הלוחמה ביניהן, מזמנות אתגרים רבים הטומנים בחובם הזדמנויות רבות.

מטרת המאמר הנוכחי להציג את ההתפתחויות המרכזיות סביב אגן הים האדום בתחומים השונים בשנתיים האחרונות, ואת ההשלכות שלהן על ישראל ופעילותה באזור. בחלקו הראשון סוקר המאמר את ההתפתחויות הרבות שפקדו את אגן הים האדום בשנתיים האחרונות. בחלקו השני המאמר מפרט את האתגרים וההזדמנויות שטומנות התפתחויות אלו עבור ההשתלבות הישראלית במרחב זה בתחום הביטחוני, בתחום הפוליטי-מדיני, בתחום הסביבתי ובתחום הכלכלי.

ב. סקירת ההתפתחויות באגן הים האדום בשנתיים האחרונות

1. תהליכי שלום, פיוס ונורמליזציה בקרן אפריקה

ב-9 ביולי 2018 הפתיעו ראש ממשלת אתיופיה, אביי אחמד, ונשיא אריתריאה, איסיאסאפאורקי, את העולם כאשר חתמו על ההצהרה המשותפת לשלום ולידידות והכריזו על סיום מצב הלוחמה ביניהן שנמשך 20 שנה ועל חידוש היחסים הדיפלומטיים ביניהן. הייתה זו ראשיתן של שורת התפתחויות היסטוריות דרמטיות מהירות שהפכו את קרן אפריקה מאזור רווי סכסוכים לאזור בו מתחוללים תהליכי שלום, נורמליזציה ופיוס אזוריים, הנמשכים עד היום. התהליכים הללו מתקיימים בין אתיופיה, אריתריאה, סומליה וג'יבוטי במישור האזורי ומקביל גם בתוך אתיופיה בין ממשלת אתיופיה לבין ארגוני האופוזיציה.¹ בעקבות ההתפתחויות הללו, מועצת הביטחון של האו"ם החליטה פה אחד ב-14 בנובמבר 2018 להסיר את אמברגו הנשק והסנקציות שהטילה על אריתריאה בשנת 2009,² ואביי אחמד זכה בפרס נובל לשלום לשנת 2019.³ אולם, חרף כל ההתפתחויות החיוביות הללו, אתיופיה טרם קיימה את התחייבותה להחזיר את באדמה לשליטת אריתריאה בשל המתחים הקיימים בין ממשלת אתיופיה ובין ממשלת אריתריאה לבין מחוז טיגרה וחזית השחרור של העם הטיגרי, המפלגה השלטת באתיופיה עד עלותו של אביי אחמד לשלטון באפריל 2018 ושבשטחו נמצאת העיירה באדמה.⁴ יחד עם זאת, תהליכי השלום האזוריים בקרן אפריקה מביאים לנהירת מדינות מכל רחבי העולם לבחון אפשרויות השקעה, עשיית פרויקטים וחזוקת קשרים עם סומליה, אריתריאה (במיוחד לאחר הסרת הסנקציות) וכמובן עם אתיופיה וג'יבוטי. במקביל, מדינות קרן אפריקה מנצלות את המצב על מנת לשפר את מעמדן הבינלאומי (סומליה, אריתריאה) והאזורי (אתיופיה, אריתריאה).

¹ משה טרדימן, "כשאינטרסים עולמיים פוגשים מנהיג אמיץ", דבר העובדים בארץ ישראל, 2 באוגוסט 2018, נוסח ההצהרה המשותפת לשיתוף פעולה כולל בין סומליה, אתיופיה ואריתריאה מופיע ב- Martin Plaut, "[Last piece in the Horn of Africa](#)", *Eritrea Focus*, September 6, 2018; Fatah Arahman Youssef, "[President of Djibouti: Saudi Arabia Helped Us Open a New Page with Eritrea](#)", *Asharq Al-Awsat*, September 25, 2018; "[Jeddah brings together presidents of Eritrea and Djibouti at a historic Full Text of The Ethio-reconciliation summit](#)", *Arab News*, September 17, 2018; "[Eritrea Agreement Signed In Jeddah](#)", *Addis Standard*, September 18, 2018; "[Ethiopia, Eritrea, Somalia Formulate Plan to Combat Common Threat](#)", *Ethiopian Monitor*, January 27, 2020.

² "[Eritrea breakthrough as UN sanctions lifted](#)", *BBC News*, November 14, 2018.

מועצת הביטחון של האו"ם החליטה להטיל סנקציות על אריתריאה בשנת 2009 בגלל שסיפקה נשק לרגון הטרור אל-שבאב הפעיל בסומליה, טענה אותה אריתריאה הכחישה כל הזמן, וסירבה ליישב את סכסוך הגבול שלה עם ג'יבוטי.

³ "[The Nobel Peace Prize for 2019](#)", *The Nobel Prize*, October 11, 2019.

⁴ Selam Tadesse Demissie, "[The Eritrea-Ethiopia peace deal is yet to show dividends](#)", *Institute for Security Studies*, September 11, 2020.

2. קידום מעמדה של אתיופיה כמעצמה אזורית

ראש ממשלת אתיופיה, אביי אחמד, ניצל את תהליכי השלום, הפיוס והנורמליזציה על מנת לקדם את מעמדה של אתיופיה כמעצמה אזורית וכמעצמה ימית בים האדום. ב-19 בינואר 2020 הכריז שר ההגנה האתיופי מאגרסה (Magersa), שאתיופיה הקימה צי. נורבגיה וצרפת מסייעות לאתיופיה בבניית הצי,⁵ שבסיסו יהיה בג'יבוטי.⁶ במקביל, ממשלת אתיופיה חתמה על הסכמים עם סודאן, ג'יבוטי, סומלילנד, קניה ואריתריאה על מנת להתבסס בנמלים במדינות השכנות.⁷ מאחר וכל התכניות עדיין בשלב הפיתוח או תחילת הביצוע, הרוב המוחלט של היצוא והיבוא האתיופי עובר כיום עדיין דרך ג'יבוטי.⁸

3. האיומים על חופש השייט בים האדום

לצד תהליכי השלום והנורמליזציה בקרן אפריקה, נמשכים גם האיומים על חופש השייט בים האדום כתוצאה מהמלחמה בתימן ומהפעילות המחודשת של שודדי הים הסומאליים.⁹ החות'ים בתימן מהווים איום ממשי על חופש השייט בים האדום. לאיום זה מספר דפוסים. הדפוס הראשון הוא חטיפת כלי שייט.¹⁰ הדפוס השני הוא הטמנת מוקשים ימיים בים האדום כחלק מהלוחמה הימית נגד כוחות הקואליציה בהנהגת ערב הסעודית ומדינות אחרות המסייעות לה כדוגמת ארה"ב.¹¹ הדפוס השלישי הוא השימוש שעושים החות'ים בסירות נפץ המופעלות בשלט רחוק כנגד מטרות צבאיות ומסחריות, כולל מכליות נפט.¹² נוסף על כך, איראן שולחת משלוחי נשק על סיפון ספינות המפליגות אל נמלי הים האדום שבשליטת החות'ים.¹³ נראה כי גם שודדי הים הסומאליים חוזרים לאיים על חופש השייט במפרץ עדן.¹⁴ ב-19 באוגוסט 2020, לראשונה משנת 2017, שודדי הים הסומאליים הצליחו לחטוף מיכלית הנושאת דגל פנמה שהפליגה מאיחוד האמירויות לנמל מוגדישו.¹⁵

4. מאבקי הכוחות הגלובאליים והאזוריים באגן הים האדום

המאבק על ההשפעה וההגמוניה בים האדום בין מעצמות העל והמעצמות האזוריות מתנהל מזה שלוש וחצי שנים על רקע האיומים על חופש השייט הנובעים מתימן ומסומליה ומתמקד בחוף האפריקני של הים האדום ומפרץ עדן. מאבק זה מתבטא בבניית או בהרחבת בסיסים צבאיים וכן בניהול או בבניית נמלים ואזורי סחר חופשיים.¹⁶ בזמן שסין ממשיכה לפתח את בסיסה הצבאי בג'יבוטי,¹⁷ יפן הרחיבה את בסיסה הצבאי

⁵ Sarah Lesedi, "[Ethiopian Navy re-established](#)", *Military Africa*, January 23, 2020; John Irish, "[Ethiopia, France sign military, navy deal, turn 'new page' in ties](#)", *Reuters*, March 12, 2019.

⁶ Muluken Yewondwossen, "[Djibouti to Host Ethiopia's Navy](#)", *Capital*, December 2, 2019.

⁷ "[Ethiopia to Increase Port Usage in Somaliland, Sudan and Djibouti, Eyes Kenya Too](#)", *Somaliland Sun*, June 24, 2020.

⁸ לפירוט על הפרויקטים השונים אותם מבצעת אתיופיה על מנת להתחבר לנמלים במדינות השכנות ראה: [EU launches road project between Ethiopian border and Eritrean ports](#), *Logistics Update Africa*, March 30, 2019; [Ethiopia begins feasibility study into Eritrean railway link](#), *Global Construction Network*, June 28, 2019; [Berbera-Ethiopia highway set to turn Somaliland into 'major regional trading hub'](#), *Global Construction Review*, March 1, 2019; Njiraini Muchira, "[Ethiopia Eyes SGR Route to Port of Sudan](#)", *All Africa*, June 16, 2020.

⁹ להרחבה על הרקע לאיומים ראו: משה טרדימן, "[הים האדום כמקרה: מאבקי הכוחות והאינטרסים של ישראל באגן ים סוף](#)", מיתווים: המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית, יולי 2018.

¹⁰ "[Houthis release South Korean ships](#)", *Safety4Sea*, November 21, 2019.

¹¹ "[Floating mines threaten marine traffic in southern Red Sea](#)", *Safety at Sea*, March 9, 2020.

¹² "[Saudi-led coalition in Yemen destroys explosive-laden boat in south of the Red Sea: SPA](#)", *Reuters*, August 31, 2020; "[Saudi Arabia Resumes Oil Shipments Through Red Sea Lane After Houthi Attack](#)", *Haaretz*, August 5, 2018.

להרחבה על השימוש שעושים החות'ים בסירות נפץ לתקיפת מטרות צבאיות ואזרחיות ראה: Shaul Shay, "[The threat of Houthi un-manned explosive-laden boats](#)", *International Institute for Counter-Terrorism*, October 2, 2019.

¹³ Jeff Seldin, "[US Seizes Shipment of Iranian-made Weapons](#)", *Voice of America*, February 13, 2020; Saeed Al-Batati, "[Iran's arms shipments to Houthis fuel war in Yemen, experts say](#)", *Arab News*, June 30, 2020.

¹⁴ Mike Schuler, "[Somali Pirates Captured Following Attacks on Fishing Vessels](#)", *GCaptain*, April 25, 2019.

¹⁵ "[Somali pirates hijack Panama-flagged ship](#)", *Deutsche Welle*, August 20, 2020.

¹⁶ לרקע ולהרחבה על המאבקים עד אמצע 2018 ראה: משה טרדימן, "[הים האדום כמקרה: מאבקי הכוחות והאינטרסים של ישראל באגן ים סוף](#)", מיתווים: המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית, יולי 2018.

¹⁷ H. I. Sutton, "[Satellite Images Show That Chinese Navy Is Expanding Overseas Base](#)", *Forbes*, May 10, 2020.

במדינה¹⁸ והודו חתמה עם יפן, צרפת וארה"ב על הסכם לשירותים לוגיסטיים הדדיים בין הכוחות המזוינים שלהן שיאפשר לצי ההודי גישה לבסיסים הצבאיים היפני, הצרפתי והאמריקני בג'יבוטי.¹⁹ בנוסף, רוסיה חתמה ב-6 בנובמבר 2020 על הסכם עם סודאן לפיו תקים בה מרכז לוגיסטי ימי ומספנת שיפוצים. מרכז לוגיסטי זה, שהוא בסיס צבאי לכל דבר ועניין, יהיה המרכז הראשון מסוגו של רוסיה באפריקה.²⁰ מעבר לנוכחותה בדרום תימן ובסומלילנד, איחוד האמירויות מבססת עוד יותר את נוכחותה באריתריאה, שממשלתה חתמה בפברואר 2020 על הסכם עם חברת DP World לשדרוג נמליה.²¹ מצרים, מצדה, חנכה את בסיס ברניקה הצבאי ב-15 בינואר 2020, בסיסה הגדול ביותר בים האדום, הממוקם סמוך לגבולה הדרומי ושמטרתו להגן ולהבטיח את חופיה הדרומיים, להגן על השקעות כלכליות ומשאבי טבע, להתמודד עם אתגרים ביטחוניים בים האדום ולהבטיח את השייט הבינלאומי מהים האדום לתעלת סואץ.²² כמו כן, מצרים מנהלת משא ומתן עם ג'יבוטי בדבר הקמת אזור סחר חופשי מצרי במדינה.²³ ערב הסעודית חתמה עם ג'יבוטי ב-15 בפברואר 2020 על תכנית לשיתוף פעולה מסחרי שעל פיה שתי המדינות הסכימו להקמת אזור סחר חופשי סעודי בג'יבוטי.²⁴ ומנגד, גם תורכיה חתמה עם ג'יבוטי ב-24 בינואר 2015 על הסכם לשיתוף פעולה ימי שבמסגרתו הוסכם שתורכיה תקים אזור סחר חופשי בג'יבוטי.²⁵

5. המאבק על סכר התחייה בין מצרים לבין אתיופיה

במהלך החודשים האחרונים, המאבקים על ההגמוניה וההשפעה בים האדום מצטלבים עם המאבק המתחולל בין מצרים לבין אתיופיה בנוגע למילוי סכר התחייה בנילוס הכחול.²⁶ חרף מאמצי התיווך של ארה"ב והאיחוד האפריקני, המשא ומתן בין מצרים, אתיופיה וסודאן עדיין תקוע גם בסוף שנת 2020. בעקבות הגשמים הכבדים שירדו באתיופיה במהלך חודש יולי הושלם השלב הראשון במילוי הסכר.²⁷ כתוצאה מכך, עלה סף המתיחות בין מצרים לבין אתיופיה ובמהלך חודשי קיץ 2020 מצרים נשאה ונתנה עם סומלילנד ודרום סודאן בדבר הקמת בסיסים צבאיים בשטחן, ניסיונות שאתיופיה גדעה בעודם באבם.²⁸

6. בניית בריתות ביטחוניות כלכליות באגן הים האדום

במהלך השנתיים האחרונות הוקמו בריתות ביטחוניות כלכליות באגן הים האדום בהנהגת ערב הסעודית. באמצעות בריתות אלה מנסה ערב הסעודית לכוון ברית אסטרטגית כנגד איראן, שהיא תעמוד בראשה, ובה בעת להתכונן לעידן בו ארה"ב תיסוג מהמזרח התיכון ושוב מדינות האזור תאלצנה להבטיח את עצמן מפני איראן ללא נוכחות אמריקנית. מאמץ זה, שראשיתו ב-12 בדצמבר 2018,²⁹ הגיע לשיאו ב-6 בינואר 2020 כאשר שרי החוץ של ירדן, ערב הסעודית, מצרים, תימן, סודאן, ג'יבוטי, סומליה ואריתריאה חתמו בריאד על אמנת הייסוד של המועצה של המדינות הערביות והאפריקניות הגובלות בים האדום ובמפרץ עדן.³⁰ במקביל,

¹⁸ ["Japan to expand SDF base in tiny but strategically important Djibouti"](#), *The Japan Times*, November 19, 2017.

¹⁹ AbhijanRej, ["India and Japan Military Logistics Agreement for All to see"](#), *The Diplomat*, September 12, 2020.

²⁰ דן ארקין, "רוסיה מקימה בסודן מרכז לוגיסטי ומספנת שיפוצים", *Israel Defence*, 16 בנובמבר 2020.

²¹ ["Dubai's DP World to upgrade, maintain Eritrean ports"](#), *Gulf Business*, February 17, 2020.

²² להרבה על הבסיס ראה: ["Egypt's biggest military base on the Red Sea in details"](#), *Al-Diplomasy*, January 30, 2020.

²³ ["FMs of Egypt, Djibouti discuss Egyptian free zone in Djibouti"](#), *Egypt Independent*, February 7, 2019.

²⁴ Fatehelrahman Yousif, ["Efforts to Complete Navigation Link Between Djibouti, Saudi Arabia"](#), *A-Sharq Al-Awsat*, February 17, 2020.

²⁵ ["Turkey aiming to take over management of strategic port in Djibouti"](#), *Nordic Monitor*, March 4, 2020.

²⁶ לרקע ולהרחבה על המאבק המתחולל בין מצרים לבין אתיופיה בנוגע למילוי סכר התחייה ראה: משה טרדימן, ["הים האדום כמרחק: מאבקי הכוחות והאינטרסים של ישראל באגן ים סוף"](#), מיתווים: המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית, יולי 2018.

²⁷ Magdi Abdelhadi, ["Nile dam row: Egypt fumes as Ethiopia celebrates"](#), *BBC News*, July 29, 2020.

²⁸ ["Egypt Proposes To Set Up A Military Base in Somaliland"](#), *EABW News*, July 22, 2020; Addis Getachew, ["Ethiopia objects to Egyptian base plans in Somaliland"](#), *Anadolu Agency*, August 7, 2020; ["South Sudan tells Ethiopia to stay out of its relations with Egypt"](#), *Sudans Post*, June 12, 2020..

²⁹ Stephen Kalin, ["Saudi Arabia seeks new political bloc in strategic Red Sea region"](#), *Reuters*, December 12, 2018.

³⁰ ["Red Sea, Gulf of Aden border countries form council"](#), *The Jordan Times*, January 6, 2020.

חשוב לציין בהקשר זה כי במהלך השנתיים האחרונות מקיימות ערב הסעודית ומצרים תמרונים צבאיים ימיים משותפים בים האדום בהם השתתפו או באופן פעיל או כמשקיפים נציגים מצבאות חלק מהמדינות החברות בברית שתחת הנהגת ערב הסעודית:

מדינות אפריקה גיבשו ברית אפריקנית לטיפול בים האדום בראשות הרשות הבין-ממשלתית לפיתוח (איגאד), המאגדת שמונה מדינות במזרח ובקרבן אפריקה. שרי החוץ של המדינות החברות בה החליטו ב-27 בפברואר 2019 לאמץ גישה קיבוצית להתמודדות עם האתגרים בים האדום ובמפרץ עדן ולהקים כוח משימה מיוחד של מומחים שיתווה תכנית פעולה אזורית עם לוח זמנים ברור.³¹ כוח המשימה הוקם ב-4 באפריל 2019.³²

7. אירועים סביבתיים היסטוריים

במקביל להתפתחויות הגיאופוליטיות והביטחוניות שתוארו לעיל התרחשו גם מספר אירועים סביבתיים בקנה מידה היסטורי שהשפיעו על ההתפתחויות הגיאופוליטיות והביטחוניות וגם הושפעו מהן.

הפיכתו של הים האדום למקור אנרגיה

ב-7 במרץ 2019 הודיע שר האנרגיה הסעודי, ח'אלד אל-פאלח, על גילוי "כמויות גדולות של גז" בים האדום, וסימן בכך את הצטרפותו של הים האדום לשוק האנרגיה העולמי כמקור בפני עצמו להפקת אנרגיה ולא רק כנתיב ימי שדרכו משונעת אנרגיה.³³ שלושה ימים לאחר מכן, ב-10 במרץ, הכריז משרד הנפט המצרי על סבב של הגשת הצעות מחיר מטעם חברות בינלאומיות לטובת חיפושי נפט וגז בעשרה בלוקים ימיים בים האדום וב-29 בדצמבר 2019 הכריז שר הנפט המצרי, טארק אל-מולא, כי החברות שברון, של והברית של חברות של ומובדאלה מאיחוד האמירויות זכו במכרז הבינלאומי הראשון בים האדום.³⁴

אסונות סביבתיים באגן הים האדום

שנת 2020 תיזכר גם כשנת האסונות הסביבתיים באגן הים האדום. כמעט כל מדינות אגן הים האדום מלבד ישראל ומצרים סבלו מינואר 2020 ממכת ארבה שהכריתה יבולים רבים והמיטה סכנת רעב על עשרות מיליוני בני אדם בקרבן אפריקה ובמזרח אפריקה. פעולות הבקרה והשליטה - הכוללות ציי מטוסים וכלי רכב קרקעיים למעקב ולשליטה על נחילי הארבה ושימוש בחומרי הדברה - המתבצעות בקנה מידה רחב ברחבי מזרח אפריקה תוך תיאום בין מדינות האזור לארגון המזון והחקלאות של האו"ם שיפרו את המצב באופן משמעותי ומנעו אובדן של 2.3 מיליון טון דגנים במדינות שכבר סבלו מחוסר ביטחון מזון ומעוני. חרף פעולות אלה, נחילי ארבה עדיין נמצאים באזור ובמיוחד באזורים מרוחקים או לא נגישים בסומליה ובתימן.³⁵ נוסף על כך, בחודשים האחרונים פקדו את סודאן שיטפונות ענק שלא נראו כמותם זה מאה שנה ושעל פי ארגון המזון והחקלאות של האו"ם הציפו כמעט שלישי מהקרקע המעובדת במדינה, הרסו כ-1.1 מיליון טון של תבואה והרסו גידולים כמו בננה ומנגו. כתוצאה מכך, כ-9.6 מיליון איש, המהווים כחמישית מאוכלוסיית סודאן, סובלים מחוסר ביטחון במזון.³⁶

8. הסכם נורמליזציה בין ישראל לבין סודאן

נראה כי שיטפונות הענק ההיסטוריים יחד עם האינפלציה שהרקיעה שחקים בסודאן כבר טרם תחילת מגפת הקורונה, חוסר יכולתה להתמודד לבדה עם המצב הכלכלי וההומניטארי הקשה, הזדקקותה הנואשת לסיוע חוץ והסכמי אברהם שנחתמו בין ישראל ואיחוד האמירויות תרמו להכרזה על סיום מצב הלוחמה בין ישראל וסודאן ב-23 באוקטובר 2020. כחלק מההסכם בין ישראל לבין סודאן הסכימו מנהיגי שתי המדינות לכונן יחסי מסחר וכלכלה תוך התמקדות בתחום החקלאות. ראוי לציין כי ישראל ואיחוד האמירויות תיווכו בשיחות בין ארה"ב לסודאנים בנוגע להסרת סודאן מהרשימה האמריקנית של המדינות התומכות בטרור.³⁷

³¹ "Egypt, Saudi Arabia conduct joint maritime drills in Red Sea", *Daily News Egypt*, September 23, 2019; Dorian Archus, "Egypt and Saudi Arabia conduct 'Morgan-16' exercise at Red Sea", *Naval News* January 22, 2020.

³² "The IGAD Council of Ministers held its 46th Ordinary Session", *Sudan News Agency*, February 27, 2019.

³³ "Ethiopia: IGAD Establishes Taskforce on Red Sea and Gulf of Aden", *All Africa*, April 4, 2019.

³⁴ "Saudi Arabia finds 'large quantities of gas' in Red Sea", *Anadolu Agency*, March 8, 2019.

³⁵ "Egypt announces winners of 1st international bid for oil, gas exploration in the Red Sea", *Egypt Independent*, December 29, 2019.

³⁶ "Locust control campaign covers millions of hectares, but the voracious pest is still a threat in East Africa", *Food and Agriculture Organization of the United Nations*, October 29, 2020.

³⁷ "Flooding devastates farms in parts of Sudan – U.N.", *Reuters*, September 30, 2020.

³⁷ ברק רביד, "הסירוב לחדן והעזרה מאבו דאבי: מאחורי הקלעים של ההסכם עם סודאן", *וואלה*, 30 באוקטובר 2020. להיסטוריה של היחסים בין ישראל לסודאן ראה:

ג. אתגרים והזדמנויות למדינת ישראל באגן הים האדום

ההתפתחויות המתוארות למעלה מעניקות לישראל הזדמנויות הרבות בתחום המדיני, הביטחוני, האזרחי והכלכלי וגם מציבות בפניה אתגרים עמם היא צריכה להתמודד על מנת למצות את הזדמנויות.

1. התחום המדיני

תמרון בין בריתות ויריבויות

האתגר העיקרי של ישראל באגן הים האדום בתחום הפוליטי-מדיני הוא שמעצם היותה מעצמה אזרית במרחב זה, הרוצה להבטיח את נתיבי השייט, עליה לתמרון בזירות בסבך האינטרסים בין מעצמות העל והמעצמות האזוריות וליצור את הקשרים עם שני גושי הבריתות של הים האדום ובו בזמן, לא להתערב ולשמור על ניטרליות ביחס לסכסוכים בין מדינות במרחב.³⁸ במרוצת החודשים האחרונים, ישראל נהנית ממספר הזדמנויות לשיפור מעמדה הפוליטי-מדיני במרחב הים האדום וליצירת קשרים עם שני גושי הבריתות בים האדום. ראשית, מינויו של אסמאעיל חאלדי לשגריר ישראל באריתריאה ביולי 2020 מהווה הזדמנות נהדרת עבור ישראל לשיפור יחסיה עם אריתריאה שאין בה כמעט נוכחות ישראלית ושכמעט ולא קיים שיתוף פעולה ביניהן. שנית, היחסים בין ישראל לבין ערב הסעודית ממשיכים להתחמם על רקע שותפות האינטרסים הקיימת בין שתי המדינות ויתכן כי ההנהגה הסעודית אף מכשירה את הקרקע לנורמליזציה עתידית עם ישראל.³⁹ שלישית, בזכות הסכם הנורמליזציה בין ישראל לבין סודאן ישראל מקיימת כיום יחסים רשמיים עם כל המדינות בחופו המערבי של הים האדום מלבד ג'יבוטי. הסכם זה אף מהווה הישג מרשים במסגרת מדיניותו של ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, לכוון יחסים דיפלומטיים עם מדינות מוסלמיות באפריקה החל מינואר 2016,⁴⁰ ופותח פתח לנרמול היחסים בין ישראל לבין מדינות אפריקניות מוסלמיות נוספות וכן עם מדינות נוספות במזרח התיכון ובאגן הים האדום. מעבר לכך, הסכם זה מעניק משנה תוקף למדינות האזור שניתן לנרמל יחסים עם ישראל במידה והאינטרס הלאומי מחייב זאת.

הסכמי אברהם באגן הים האדום

במישור הביטחוני, הסכמי אברהם שנחתמו בין ישראל לבין איחוד האמירויות מעניקים לישראל הזדמנות להשתתף באופן פעיל בשמירה על חופש השייט בדרום הים האדום ובמפרץ עדן תוך קיום שיתוף פעולה ביטחוני בין ישראל לאיחוד האמירויות במדינות שבהן היא נוכחת במרחב זה, קרי, באריתריאה, בסומלילנד ובדרום תימן. בהקשר זה חשוב לציין כי לא ידוע האם לישראל יש כבר נוכחות בדרום הים האדום, מלבד זו שבאריתריאה, אך באוגוסט 2020, היו דיווחים לא מאומתים על כך שאיחוד האמירויות וישראל פועלות יחד כדי להקים בסיסי ריגול באי סוקוטרה, הממוקם כ-350 ק"מ דרומית לתימן. על פי הדיווחים הללו כל ההכנות הלוגיסטיות לבניית הבסיס התבצעו כבר וקציני מודיעין ישראלים ומאיחוד האמירויות ביקרו באי לאחרונה על מנת לבחון מספר מיקומים לבניית בסיסי מודיעין נוספים שיאספו מידע על המתרחש במצרי באב אל-מנדב, מפרץ עדן וקרן אפריקה.⁴¹

במישור המדיני, הסכמי אברהם טומנים בחובם הזדמנות עבור ישראל לקשור קשרים עם מועצת המעבר הדרומית בדרום תימן, הנתמכת על ידי איחוד האמירויות, להדק את קשריה עם בעלות בריתה האזוריות, ערב הסעודית ומצרים, וכן להתחבר לברית מדינות הים האדום שתחת הנהגת ערב הסעודית. חשוב לציין גם

Haim Koren, "[Sudan and Israel: An Era of Change](#)", *BESA Center Perspectives Paper*, No. 1,787, October 26, 2020.

Adel Abdel-Rahim, "[Sudan says Trump signs order removing state from terrorism list](#)", *Anadolu Agency*, October 23, 2020.

³⁸ בנוגע לפעילות המדינית שישראל נקטה בדרום הים האדום על מנת להבטיח את חופש השייט ראה: משה טרדימן, "[הים האדום כמרחק: מאבק הכוחות והאינטרסים של ישראל באגן ים סוף](#)", *מיתוים – המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית*, יולי 2018, עמ' 16.

³⁹ "[Full transcript: Prince Bandar bin Sultan's interview on Israel-Palestine conflict](#)", *Al-Arabiya*, October 5, 2020; Martin Chulov, "[Saudi heir and Jared Kushner inch kingdom towards deal with Israel](#)", *The Guardian*, September 24, 2020.

⁴⁰ משה טרדימן, "[כניסתה המחודשת של ישראל לאפריקה: האינטרס הישראלי והתגובה הערבית והאפריקנית](#)", *מיתוים – המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית*, ספטמבר 2016.

⁴¹ Hanan Greenwood, "[Report: Israel, UAE setting up spy bases in Yemen](#)", *Israel Hayom*, August 31, 2020. רח' תובל 11, רמת גן 5252226 / www.mitvim.org.il / info@mitvim.org.il

כי הברית בין ישראל, איחוד האמירויות ומצרים פועלת לא רק באגן הים האדום אלא גם במזרח התיכון ובאגן המזרחי של הים התיכון ושיתופי הפעולה הללו מקרינים על כל האזור.

במישור הסביבתי, קיים פוטנציאל רב לשיתוף פעולה בין ישראל לבין מדינות אגן הים האדום בתחום האנרגיה במיוחד בעקבות הסכמי אברהם, שבמסגרתם מהווה תחום האנרגיה את אחד מהתחומים המוזכרים בנספח להסכם לפיו שני הצדדים יקדמו ויפתחו שיתופי פעולה בפרויקטים בתחום האנרגיה ובהם מערכות הולכה אזוריות להגברת הביטחון האנרגטי.⁴² ב-20 באוקטובר 2020, חברת קצא"א (קו צינור אילת-אשקלון) חתמה על מזכר הבנות עם חברה פרטית בבעלות ישראלית-אמירית משותפת לייבוא נפט מאיחוד האמירויות דרך קו ימי למסוף קצא"א שבאילת ומשם יוזרמו הדלקים למסופי החברה באשקלון בדרכם ללקוחות שונים באגן הים התיכון.⁴³ חרף העובדה שההסכם נחתם, ככל הנראה, ללא מעורבות המשדר להגנת הסביבה ורשות הטבע והגנים וחרף אזהרות מדענים ופעילים סביבתיים כי ההסכם עלול לסכן באופן חמור את שוניות האלמוגים במפרץ אילת,⁴⁴ הוא הופך את ישראל לגשר יבשתי לשינוע נפט מאיחוד האמירויות למדינות אגן הים התיכון ומעלה את חשיבות הים האדום בעיני ישראל ואת חשיבותה של ישראל בעיני איחוד האמירויות ומדינות אחרות באגן ים סוף.

במישור הכלכלי, נרמול היחסים עם איחוד האמירויות מחזק את מעמדה הכלכלי של ישראל באגן הים האדום ובמזרח הים התיכון כגשר בין המזרח הרחוק ומדינות המפרץ למערב במיוחד בתחום התעופה שכן טיסה בשמי ישראל, ערב הסעודית ואיחוד האמירויות מקצרת באופן משמעותי את משך הטיסה בטיסות ארוכות מהמזרח הרחוק או מדינות המפרץ לאירופה ולצפון אמריקה ולהיפך. במקביל, הים האדום הופך לשמש נתיב ימי לקרוזים ולהעברת סחורות בין ישראל ונמלי הים התיכון לבין איחוד האמירויות,⁴⁵ מה שמעלה את חשיבות הים האדום בעיני ישראל.

2. התחום הביטחוני

שמירה על חופש השייט וסיכול הברחות נשק איראני לחות'ים בתימן

האינטרס הביטחוני הראשון במעלה של מדינת ישראל באגן הים האדום הוא השמירה על חופש השייט וסיכול הניסיון להפרתו. אינטרס נוסף הקשור לכך הוא סיכול הברחות נשק איראני מדויק לחות'ים בתימן על מנת שהם לא יעשו בו שימוש וירו על ישראל.⁴⁶ ההתפתחויות באגן הים האדום במהלך השנתיים האחרונות מספקות הזדמנויות לישראל להשתתף באופן פעיל בהבטחת חופש השייט בדרום הים האדום ובמפרץ עדן באמצעות שיתופי פעולה ביטחוניים עם אתיופיה, המקימה את הצי האתיופי בים האדום. לצד ההזדמנויות הללו, האתגר המרכזי הניצב בפני ישראל בהקשר של הבטחת ביטחון השייט בים האדום הוא בניית מגנוני תיאום עם כוח המשימה של איגאד ועם ברית מדינות הים האדום תחת הנהגת ערב הסעודית, שעם מרבית המדינות הנמנות עליה ישראל אינה מקיימת יחסים דיפלומטיים או יחסים רשמיים.

שיתוף פעולה ביטחוני ומודיעיני בין ישראל לבין מצרים במאבק נגד הטרור בסיני

בצפון הים האדום, קיים שיתוף פעולה ביטחוני ומודיעיני בין ישראל לבין מצרים בקידום היציבות בעזה, במיגור הטרור בחצי האי סיני ובהתמודדות האזורית מול איראן.⁴⁷ לצד זה, קיימים שני אתגרים מרכזיים עבור ישראל. הראשון נובע מרצונו של הפנטגון לבטל או לצמצם את ההשתתפות האמריקנית בכוח הרב-לאומי בסיני כחלק ממדיניות ממשל טראמפ להפחתת המעורבות הצבאית האמריקנית ברחבי העולם. האתגר השני הוא ניטור

⁴² עמירם ברקת, "יוזמת הנפט הישראלית נחשפת: הצינור שיחבר בין ערב הסעודית לאירופה", גלובס, 16 בספטמבר 2020.

⁴³ ליאור גוטמן, "קצא"א חתמה על הסכם לייבוא נפט מאיחוד האמירויות לישראל", Ynet, 20 באוקטובר 2020.

⁴⁴ צפירי רינת, "מומחים מתריעים: הסכם שינוע נפט בין קצא"א לאמירויות מסכן את השוניות באילת", הארץ, 21 באוקטובר 2020.

⁴⁵ שירי הדר, "לא רק טיסות: קו קרוז חדש מדובאי לחיפה", Ynet, 17 בספטמבר 2020, "מארסק ישראל: שירותי יבוא ויצוא לאיחוד האמירויות", Port2Port, 22 בספטמבר 2020, דובי בן גדליהו, "קבוצת עופר מצטרפת למרוץ הימי אל הנסיכויות", גלובס, 22 באוקטובר 2020.

⁴⁶ משה טרדימן, "הים האדום כמרחקה: מאבקי הכוחות והאינטרסים של ישראל באגן ים סוף", מיתוים – המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית, יולי 2018, ע"ע 16-17.

⁴⁷ חיים קורן, "ישראל ומצרים: שותפות אסטרטגית, ריחוק אזורי?", מיתוים: המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית, נובמבר 2018; משה טרדימן, "הים האדום כמרחקה: מאבקי הכוחות והאינטרסים של ישראל באגן ים סוף", מיתוים – המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית, יולי 2018, עמ' 18.

פעילי הטרור העוברים מלוב או מהסאהל דרך סודאן והמדבר המערבי לסיני. הסכם הנורמליזציה בין ישראל לבין סודאן עשוי להוות הזדמנות להתמודדות טובה יותר עם האתגר הזה. בסופו של דבר, המדיניות של ממשלי הנשיאים האמריקנים אובאמה וטראמפ להפחתת המעורבות הצבאית האמריקנית ברחבי העולם עשויה להוות הזדמנות ביטחונית גדולה עבור ישראל להוות מעצמה צבאית אזורית בים האדום לצד ערב הסעודית, מצרים ואיחוד האמירויות ולבסס איתן ועם בעלות בריתן באזור שיתוף פעולה ביטחוני בהבטחת נתיבי השייט, בבלימת ההשפעה האיראנית ובמאבק נגד ארגוני הטרור.

3. התחום הסביבתי

התמודדות עם ההתחממות הגלובלית

נכון להיום, מדינת ישראל הצליחה להשתלב באגן הים האדום ולעבוד עם כל המדינות הגובלות בו רק בתחום הסביבתי. בתחום זה קיים שיתוף פעולה יחיד במינו במסגרת חקר והצלת שוניות האלמוגים מפני שינויי האקלים. מדענים, אקולוגים ואוקיינוגרפים מערב הסעודית, מצרים, ירדן, אריתריאה, סודאן, תימן וג'יבוטי הצטרפו ביוני 2019 למרכז המחקר הבינלאומי של הים האדום הממוקם בברן שבשווייץ ושהוקם על ידי פרופסור מעוז פיין, ביולוג ימי ישראלי, והם עובדים יחד על מנת לחקור, לפקח ולהגן על המערכת האקולוגית של שוניות האלמוגים בים האדום. מרכז זה מונהג על ידי המכון הפדראלי השוויצרי לטכנולוגיה בלזאן.⁴⁸

החקלאות במרכז

כיום, על רקע נחילי הארבה שהרסו את הגידולים החקלאיים במדינות קרן אפריקה, בתימן ובערב הסעודית ועל רקע השיטפונות ההרסניים שפקדו את סודאן והרסו שליש מהגידולים החקלאיים בה, תחומי החקלאות, ביטחון המזון וניהול משאבי מים הם כמה מהתחומים החשובים ביותר שישראל יכולה לסייע בהם למדינות אגן הים האדום ועל ידי כך להציל חיים ובה בעת להעלות את קרנה באזור. במסגרת הסכם הנורמליזציה בין ישראל לבין סודאן החליטו שתי המדינות לכונן יחסי סחר וכלכלה תוך התמקדות בתחום החקלאות וכבר ב-25 באוקטובר, הודיע ראש הממשלה נתניהו כי ישראל תשגר באופן מיידי משלוח סיוע של קמח לסודאן בשווי של חמישה מיליון דולר וכי ישראל תעבוד בצמוד לארה"ב כדי לסייע לסודאן. בסופו של דבר, נראה כי ישראל העבירה חמישה מיליון דולר לתוכנית המזון העולמית של האו"ם שישמשו למשלוח חיטה לסודאן.⁴⁹

ביטחון אנרגטי

תחום נוסף שבו קיים פוטנציאל רב לשיתוף פעולה בין ישראל לבין מדינות אגן הים האדום הוא תחום האנרגיה. שיתוף פעולה בתחום זה כבר קיים בין ישראל, ירדן ומצרים גם במסגרת פורום הגז המזרח תיכוני שהתמסד ב-16 בינואר 2020 ביוזמה ישראלית-מצרית משותפת וגם במסגרת חוזים לייצוא גז לירדן ולמצרים על סך 30 מיליארד דולר.⁵⁰ מעבר לכך, לאור גילוי מרבצי הגז הטבעי על ידי ערב הסעודית במרץ 2019 והאפשרות לגילוי מרבצי נפט וגז טבעי במים הכלכליים של מצרים בים האדום, יתכן שצפון הים האדום והאגן המזרחי של הים התיכון יהוו חטיבה מדינית-כלכלית-ביטחונית אחת שתסייע להשתלבותה של ישראל באגן הים האדום. התפתחויות אלה עשויות להפוך את ישראל למעצמה אנרגטית גם במזרח הים התיכון וגם בים האדום לצדה של מצרים.

4. התחום הכלכלי

לישראל יש אינטרסים כלכליים בלתי ממומשים באגן ים סוף הקשורים גם לפיתוח התחבורה וגם לפיתוח התיירות, בעיקר באתרי הצלילה הרבים הפרושים לאורך חופי הים האדום, שבהם נמצאות שוניות האלמוגים שאותן פועלים להציל מדענים מכל מדינות אגן ים סוף. אולי בהקשר זה, ניתן יהיה לחבר את תיירות הצלילה לאותה היוזמה וכך ליצור עשייה כלכלית משותפת לכל האזור שממנה כולם מרוויחים. שני תחומים נוספים שהם בבחינת פוטנציאל בלתי ממומש הם תיירות לשרידים ארכיאולוגיים של ערים עתיקות ותיירות העלייה לרגל למקומות הקדושים לשלושת הדתות המונותאיסטיות – יהדות, נצרות ואסלאם. נוסף על כך, לאור

⁴⁸ Eytan Halon, "Israel forms partnership with Arab nations to protect Red Sea corals", *The Jerusalem Post*, June 11, 2019.

⁴⁹ נעה לנדאו, "ישראל תעביר 5 מיליון דולר לאו"ם למשלוח אספקת חיטה לסודאן", *הארץ*, 25 באוקטובר 2020.

⁵⁰ גלעד צוויק, "ישראל תמכור גז טבעי למצרים ולירדן ב-30 מיליארד דולר", *ישראל היום*, 22 בספטמבר 2020. רח' תוכל 11, רמת גן 5252226 / www.mitvim.org.il / info@mitvim.org.il

תהליכי השלום והנורמליזציה המתרחשים במדינות קרן אפריקה, הן, ובמיוחד אתיופיה, מהוות יעד מצוין להשקעות ולפרויקטים כלכליים. אך, נראה שגם במדינות אלה הפוטנציאל אינו ממומש. ביולי 2019, נציגים של ממשלת אתיופיה הגיעו לישראל כדי לנסות לשדרג את יחסי הסחר בין שתי המדינות.⁵¹ השקעות ישראליות או ביצוע פרויקטים כלכליים באריתריאה עשויים לשפר את היחסים בין שתי המדינות. ולבסוף, לישראל צריך להיות אינטרס להיות חלק מהבריתות בים האדום שעשויות להתפתח לשוק כלכלי משותף שיאגד תחתיו את מדינות האזור ומעבר לו. כיום, המציאות הפוליטית מונעת את מימוש הפוטנציאל.

ד. סיכום: מעמדה של ישראל בים האדום וכיווני פעולה אפשריים

נוכח ההתפתחויות שתוארו לעיל והפיכתו של הים האדום מנתיב המשמש לשינוע אנרגיה למקור אנרגיה בפני עצמו עלתה חשיבותו הבינלאומית של האזור. האינטרס הישראלי הוא להשתלב באחת מבריתות הים האדום או בשתייהן יחד. לשם כך, עליה לחזק את קשריה עם מדינות קרן אפריקה, קרי אתיופיה ואריתריאה, ולכן, בהקשר זה, מינוי אסמאעיל חאלדי לשגריר באריתריאה הוא צעד ראשון חשוב מאד.

התחום האזרחי, ובמיוחד תחומי האנרגיה והחקלאות, עשויים להוות את השער להשתלבות ישראלית בבריתות או במרחב כולו באמצעות אספקת ידע ופיתרונות לכל מדינות האזור בתחום ביטחון המזון כתוצאה ממכת הארבה וביטחון המים ממנו סובלות מדינות רבות באזור. התחממות היחסים עם ערב הסעודית ואפשר שאף נרמול היחסים עימה בעתיד עשוי להביא להשתלבות ישראלית במרחב מכל הבחינות. בד בבד, מעמדה של ישראל באגן הים האדום עולה. הסכמי אברהם שנחתמו בינה לבין איחוד האמירויות הופכות אותה לגשר יבשתי ואווירי בין איחוד האמירויות, מדינות המפרץ והמזרח הרחוק לבין מדינות הים התיכון והמערב. כמו כן, ישראל היא מעצמה אנרגטית באגן המזרחי של הים התיכון ובצפון הים האדום, לצדה של מצרים, ומוכרת גז טבעי לירדן ולמצרים.

אולם, בסיכומי של דבר, על מנת שישראל תוכל להשתלב באגן הים האדום עליה, בראש ובראשונה, לקבוע את מדיניותה כלפי מרחב זה תוך מתן תשומת לב קפדנית למעקב קבוע אחר כל התהליכים וההתפתחויות המתרחשים בו ואחר האינטרסים הסבוכים של מעצמות העל, המעצמות האזוריות ומדינות האזור. זאת, מתוך ההכרה בחשיבות הגדלה והולכת של הים האדום עבורה בשל הגידול הצפוי בנפח השייט הישראלי בנתיב ימי זה ובשל מיקומה האסטרטגי בינו לבין מזרח הים התיכון העשויים בעתיד להפוך למרחב גאו-פוליטי אחד ובכך, לאפשר השתלבות טבעית של ישראל במרחב כשחקנית חשובה

השתלבות מלאה של ישראל במרחב זה תלויה בהתפתחויות חיוביות בסכסוך הישראלי-פלסטיני. השפעות הסכסוך הישראלי-פלסטיני מונעות שיתופי פעולה גלויים בין ישראל לערב הסעודית בכל התחומים וגם מעכבות את נרמול היחסים בין ישראל לבין ג'יבוטי. יחד עם זאת, הן לא מונעות שיתופי פעולה לא רשמיים או חשאיים או התנהלות מגעים בין ישראל לבין המדינות הללו בתחומי הביטחון, הפוליטיקה והסביבה. כמו כן, הסכסוך הישראלי-פלסטיני אינו מונע שיתוף פעולה בין ישראל לבין מצרים וירדן בתחום האנרגיה ואינו מונע את הסכם הנורמליזציה בין ישראל לבין סודאן. לפיכך, השפעתו הופכת להיות מוגבלת יותר ולפיכך, מרחב התמרון המדיני-כלכלי-סביבתי גדל. על כן, המישור הסביבתי האזרחי מהווה את השער להשתלבות ישראל במרחב ובמקרים מסוימים, כמו במקרה של סודאן, הצורך הקיומי גובר על השפעות הסכסוך הישראלי-פלסטיני. לעומת זאת, במדינות לא ערביות ומוסלמיות אחרות במרחב זה, כדוגמת אריתריאה ואתיופיה, הסכסוך הישראלי-פלסטיני אינו ממלא כלל תפקיד במימוש פוטנציאל שיתופי הפעולה בין ישראל לבין. בהקשר זה, ישראל עושה מאמצים על מנת להגדיל את רמת שיתופי הפעולה עמן בין אם באמצעות מינוי שגריר באריתריאה ובין אם באמצעות משלוח מומחים למאבק בארבה לאתיופיה.

⁵¹ שלומית לן, "אתיופיה היא אחת הכלכלות הצומחות בעולם. תעשו איתנו יותר עסקים", גלובס, 22 ביולי 2019. רח' תוכל 11, רמת גן 5252226 / www.mitvim.org.il / info@mitvim.org.il